

Josef Plojhar a rok 1968. Konec jedné ministerské kariéry¹

MICHAL PEHR

ABSTRACT: Josef Plojhar and the year 1968. The end of one minister's career

Catholic priest and chairman of the Czechoslovak People's Party, and supreme functionary of the Board of pro-regime organisations (e.g. long-term vice-chairman of the Association of Czechoslovak Soviet Friendship), Josef Plojhar, was a distinctive figure in the political world of Communist Czechoslovakia during the first twenty years of its existence. He was one of the historically longest serving ministers of health and spent an unbelievable twenty years and one month in this position. He survived a number of political upheavals and purges within the terms of post-February Czechoslovakia. All this makes him an indisputably interesting figure, who has been neglected by previous historic research. This study is about the end of the climactic political career of this Catholic priest and chairman of the Czechoslovak People's Party, who was Minister of Health from 1948 to 1968. His political downfall came about in connection with the Prague Spring in 1968.

KEY WORDS: Czechoslovakia 1968 – Czechoslovak People's Party – Josef Plojhar (1902–1981)

CONTACTS: PhDr. Michal Pehr, Ph.D., ÚSTR, Nám. Winstona Churchilla 1800/2, 130 00 Praha 3; e-mail: michal.pehr@post.cz

Katolický kněz a předseda Československé strany lidové Josef Plojhar a vrcholný činovník řady prorežimních organizací (např. dlouholetý místopředseda Svazu československo-sovětského přátelství) patřil mezi výrazné postavy politického světa komunistického Československa v prvních dvaceti letech jeho existence.² Patřil mezi historicky nejdéle sloužící ministry zdravotnictví. V této funkci strávil neuvěřitelných dvacet let a jeden měsíc. Přežil

1 Tento text je jedním z výstupů projektu č. 57 Biografie Josefa Plojgara 1902–1981 řešeného na Ústavu pro studium totalitních režimů týmem Stanislavy Vodičkové a Michala Pehra.

2 Josef Plojhar (1902–1981), kněz a politik. Pocházel z česko-německé rodiny. 1925 vysvěcen na kněze a následně působil jako duchovní v českobudějovické diecézi. Angažoval se v katolických spolecích, v Československé straně lidové a přispíval svými články do regionálního tisku. 1939 zatčen a 1939–1945 vězněn v koncentračních táborech Buchenwald a Dachau. Po válce se angažoval v politice. 1945–1948 poslanec PNS a ÚNS. V únoru 1948 přijal nabídku Klementa Gottwalda a stal se ministrem zdravotnictví. 1948–1968 ministr zdravotnictví a poslanec NS; 1951–1968 předseda ČSL a Celostátního mírového duchovenstva. Za svoji politickou činnost po únoru 1948 byl katolickou církví suspendován. Z literatury k jeho osobě blíže viz například Michal PEHR a kol., *Cestami křesťanské politiky*, Praha 2007, s. 198–199. Z jeho vlastní literární tvorby blíže viz např. Josef PLOJHAR, *O stigmatizované Terezii Neumannové z Konnersreuthu*, České Budějovice 1928; Týž, *Za mír a socialismus: projevy a stati z let 1950–52*, Praha 1953; Týž, *Vítězný únor a Čs. strana lidová*, Praha 1958; Týž, *Křesťané a socialismus*, Praha 1961; Týž, *Společná cesta. Jeden cíl. Sborník projevů a článků J. Plojgara* (uspořádal František Touška a předmluvu napsal Rostislav Petera), Praha 1963; Týž, *Křesťané a socialismus*, Praha 1971.

řadu politických otřesů a čistek v rámci poulnorového Československa. To všechno z něj dělá nesporně zajímavou postavu, která prozatím stála stranou historického výzkumu. Cílem této studie je pak přiblížit jeho politický pád v souvislosti s pražským jarem 1968.

Konec Josefa Plojgara v nejvyšších stranických a vládních funkcích chystal nečekaně. S jistou nadsázkou řečeno tak, jako se překvapivě stal ministrem zdravotnictví v únoru 1948, tak nečekaně nastal i jeho politický konec v nejvyšších patrech československé politiky. Ale nepředbíhejme.

Počátek pražského jara bývá tradičně spojován s koncem Antonína Novotného v čele KSČ.³ Na lednovém zasedání ÚV KSČ byl Antonín Novotný vystřídán Alexandrem Dubčekem⁴ a tato změna vyvolala celospolečenské hnutí, které vedlo k pokusům o celkovou liberalizaci stávajícího komunistického systému, všeobecně označované jako pokus o vytvoření socialismu s lidskou tváří nebo také pražské jaro.⁵

Politické změny se následně a s jistým zpožděním odrazilily i v lidové straně, která vedle socialistické strany byla tolerovanou politickou stranou v rámci systému Národní fronty.⁶ Vedení lidové strany v čele s Josefem Plojgarem bylo tehdy překotným vývojem do jisté míry zaskočeno. Politické změny zastihly stranu a její vedení naprosto nepřipravené. První týdny roku 1968 se nesly ve vedení ČSL ve znamení jistého mlčení a vyčkávání, co přinese budoucnost. Tak to nazval jeden z výrazných funkcionářů ČSL Václav Pacner,⁷ který hovořil na sklonku března 1968 o tom, že od ledna celá strana mlčela.⁸ Procházíme-li kupříkladu stranický tisk té doby, tak přijdeme na to, že Pacnerovo hodnocení bylo více než příhodné. Stranické vedení opravdu na začátku roku mlčelo a v podstatě takticky vyčkávalo. A tak v prvních dnech a týdnech klíčového roku 1968 se můžeme setkat s neutrálními komentáři či případně tématy, která nesouvisela s politickým vývojem v zemi.

Josef Plojgar se v lednu 1968 například často vyjadřoval k návštěvě amerického pre-

3 Antonín Josef Novotný (1904–1974), komunistický funkcionář a politik. V mládí se vyučil strojním zámečnickem a pracoval jako dělník v řadě pražských továren (např. ČKD Vysočany a ČKD Libeň). Od roku 1921 člen KSČ, kde zastával řadu nejrůznějších funkcí v rámci pražské krajské organizace KSČ. 1937–1938 tajemník KV KSČ v Hodoníně. 1939–1941 zaměstnán v družstvu Včela v Praze-Vysočanech a zároveň se zapojil do činnosti ilegální KSČ. 1941–1945 vězněn v koncentračním táboře Mauthausen. Po osvobození 1945–1951 působil jako krajský tajemník KSČ v Praze; 1946–1968 člen ÚV KSČ; 1951–1953 tajemník ÚV KSČ a 1953–1968 první tajemník ÚV KSČ; 1948–1957 poslanec NS a 1953 náměstek předsedy vlády. 1957–1968 prezident ČSR (ČSSR) a 1959–1968 předseda ÚV NF.

4 Srovnej *Rudé právo*, roč. 48, č. 5, 6. ledna 1968, s. 1, článek Zpráva o zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa.

5 Z literatury k problematice pražského jara blíže viz např. Vojtěch MENCL a kol., *Osm měsíců pražského jara 1968*, Praha 1968; Petr PITHART, *Osmadesátý*, Praha 1990 a Martin SCHULZE WESSEL, *Pražské jaro: průlom do nového světa*, Praha 2018.

6 Z literatury k dějinám ČSL ve sledovaném období blíže viz např. Karel KONEČNÝ, *Československá strana lidová v období nastupující normalizace (1969–1972)*, Praha 2019.

7 Václav Pacner (1917–1998), úředník a politik. 1932–1934 absolvoval odbornou školu knihkupeckou a nakladatelskou. Řadu let pracoval v nejrůznějších nakladatelstvích jako referent a redaktor právnických časopisů a publikací. 1940–1945 vězněn nacisty za války. Od roku 1945 člen ČSL. Politicky angažovat se začal až po únoru 1948 a postupně se stával reprezentantem poulnorové obrozené strany v Praze. 1965–1968 ústřední tajemník ČSL a 1957–1964 poslanec ÚNV Praha respektive NV hlavního města Prahy. 1964–1971 poslanec NS a SL FS; 1970–1976 ředitel vydavatelství a nakladatelství Lidová demokracie.

8 Archiv KDU-ČSL, fond ÚV ČSL, nezpracováno. Na zasedání ÚV ČSL 31. března 1968 k tomu podle záznamu řekl: „LD mlčela, mlčelo PÚV, mlčely kraje, mlčely okresy, soudím, že každý z nás má na tomto velikém mlčení svůj podíl. Někdo větší. Někdo menší“.

Obrázek 1 – Oficiální portrétní fotografie J. Plojhara. ANM, f. PNP-osoby, i. č. 2681.

k rozvoji naší socialistické společnosti a výstavbě vlasti“.¹² V podobném duchu byla komentována i schůze předsedy Plojhara s předsedou socialistů A. Neumanem a Alexandrem Dubčekem 11. ledna 1968.¹³

Tak tomu bylo jak v lednu 1968, tak v únoru 1968, kdy se do popředí dostávalo dvacáté výročí únorových změn. Oslavy vítězného února byly v zásadě poslední událostí, kdy staré vedení strany oslavovalo ještě v časech relativního klidu. Josef Plojhar promlouval na toto téma při řadě nejrůznějších oslavách, které byly při příležitosti tohoto výročí organizovány. Například na slavnostním zasedání rozšířeného ústředního výboru Mírového hnutí katolického duchovenstva, kde v duchu svých dosavadních projevů ujišťoval: „povedeme i nadále naše věřící k tomu, aby byli aktivními spolutvůrci šťastné budoucnosti naší vlasti. Budeme neustále posilovat žulovou jednotu Čechů a Slováků. S ještě větším elánem chceme přispívat k posílení a upevnění míru na celém světě“.¹⁴ A v podobném duchu probíhají i setkání vedení ČSL, které 16. a 17. února na slavnostním zasedání ÚV ČSL vyznamenávalo své zasloužilé členy, a slavilo se jak jinak než pod taktovkou zasloužilého předsedy. Tyto únorové oslavy však byly pověstnou labutí písní stávajícího vedení. Josef Plojhar pak ve stejném duchu ještě napsal 25. února 1968 do Lidové demokracie článek Významný mezník novodobých

zidenta Johnsona v Římě, kterého primárně kritizoval za činnost USA ve Vietnamu. „Johnson... v Římě nepochodil. Naopak. Sotva se president vrátil domů, obnovilo letectvo Spojených států bombardování demokratického Vietnamu ještě s větší intenzitou... svět se dnes víc než kdykoliv dříve může jasně přesvědčit, kdo to myslí s budoucností lidstva upřímně.“⁹ Mimo to se Plojhar vyjadřoval k různým dalším otázkám zahraniční politiky ve spojitosti s katolickou církví a křesťanskými stranami¹⁰ nebo vzpomínal na dobu druhé světové války a připomínal její hrůzy a nacistické běsnění.¹¹

Pokud se vedení strany v tomto období vyjadřovalo k vnitropolitické situaci, tak jeho vyjádření byla v podstatě bezobsažná. Změnu ve vedení KSC lidovci okomentovali tak, že strana „přispěje pod vedením KSC co nejaktivněji a s nadšením

9 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 6, 7. ledna 1968, s. 1, článek J. Plojhara Johnson v Římě. V podobném duchu vyzníval i Plojharův úvodní sloupek 14. ledna 1968. Blíže viz *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 13, 14. ledna 1968, s. 1, článek Josefa Plojhara Vlk a Jehně.

10 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 20, 21. ledna 1968, s. 1, článek J. Plojhara Polští katolíci; *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 27, 28. ledna 1968, článek J. Plojhara Caprichos Frankovy justice; *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 41, 11. února 1968, s. 1, článek J. Plojhara Afrika a Vatikán.

11 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 34, 4. února 1968, článek Josefa Plojhara Vrahové dětí.

12 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 9, 10. ledna 1968, s. 1, článek Ze zasedání předsednictva ČSL.

13 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 11, 12. ledna 1968, s. 1, článek Předsedové stran NF u A. Dubčka.

14 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 46, 16. února, s. 1, článek Kněží půjdou vždy věrně s lidem.

Obrázek 2 – Josef Plojhar s velbloudem při státní návštěvě Mongolska. Archiv autora.

dějin, kdy o únoru 1948 mluvil v superlativních bez známek jakýchkoliv chystaných změn.¹⁵

Teprve až v březnu se začíná pomalu ale jistě měnit situace uvnitř lidové strany. Ještě na začátku března pokračuje předseda ve své dosavadní

publicistice, kde kritizoval představitele sudetoněmeckých krajaňských organizací.¹⁶ O pár dní později ovšem už samotný Plojhar reaguje na politické změny i v lidoveckém tisku. Jeho vyjádření jsou opatrná a mírná.¹⁷ Postupně uznává, že v minulosti došlo k chybám, které je zapotřebí napravit. Vzhledem ke své dosavadní činnosti nedokázal ovšem vystoupit ze svého stínu. Příkladem může být Plojharův článek s příznačným názvem Chyby napravovat, jež uveřejnila 17. března 1968 Lidová demokracie¹⁸ a který následně vyvolal značnou reakci u mnohých členů strany. Ve svém článku mimo jiné napsal: „*Přehmaty, k nimž v minulosti docházelo porušováním nebo svévolným výkladem socialistické zákonitosti, souvisely do značné míry s tím, že se dostatečně neuplatňovaly principy socialistické demokracie*“.¹⁹ A vyslovuje svůj souhlas i se svobodou politických názorů, což bylo v té době vyjádřeno populárním heslem pluralismus.²⁰ Vývoj ovšem zrychluje. Ve straně jsou hybnou silou především redaktoři Lidové demokracie, kteří usilují o změny.²¹ Ve svých vystoupeních hovoří nejen o potřebách transformace politického systému, ale i o demokratizaci a zkrátka o všem, co si tehdejší členové a příznivci lidovců přáli slyšet. Jejich články vyvolávají u členů „mírnou“ odvahu kriticky vystupovat a požadovat změny. Konec zimy a počátek jara 1968 se tak nese ve znamení velkých nadějí projevujících se mimo jiné

15 Lidová demokracie, roč. 24, č. 55, 25. února 1968, s. 1, článek J. Plojhara Významný mezník novodobých dějin.

16 Lidová demokracie, roč. 24, č. 62, 3. března 1968, s. 1, článek J. Plojhara Nepoučili se z dějin.

17 Lidová demokracie, roč. 24, č. 69, 10. března 1968, s. 1, článek J. Plojhara Tvůrčí partnerství.

18 Lidová demokracie, roč. 24, č. 76, 17. března 1968, s. 1, článek J. Plojhara Chyby napravovat.

19 Tamtéž.

20 Lidová demokracie, roč. 24, č. 76, 17. března 1968, s. 3, článek Plnou volnost názorové výměně.

21 Lidová demokracie, roč. 24, č. 75, 16. března 1968, s. 1, článek Stanovisko redaktorů Lidové demokracie, členů ČSL.

i prudkým nárůstem členské základny. Členové povzbuzeni tímto vývojem jak na místních, tak na vyšších úrovních, tj. okresní a krajské přicházejí se svými požadavky a o těchto snahách informuje postupně i stranický tisk.²² V aktuálních protestech vedle jiného zaznává i požadavek obměny stranického vedení.

Na stranických schůzích se objevuje názor, že předseda strany má vyvodit osobní odpovědnost a spolu s ním mají odejít i někteří jeho nejbližší spolupracovníci. Stranické organizace volají po novém stranickém sjezdu, žádají urychlené svolání ústředního výboru ČSL a kritické zhodnocení práce celého vedení atd. V druhé polovině měsíce března pak není pomalu dne, kdy by se neobjevila v Lidové demokracii nějaká více či méně skrytá výzva k změnám uvnitř vedení. Jen málokdo se v té době předsedy zastával. Vyskytly se ovšem i takoví: například OV ČSL v Příbrami se nechalo slyšet, že předsedou má Plojhar zůstat, protože „*má zásluhy*“.²³ Následující den bylo však toto usnesení zpochybněno.²⁴ Celá mediální kritika gradovala na konci měsíce, kdy lidovecký tisk již otevřeně hovořil o stranické krizi a na stránkách novin se diskutovalo, jak stranické problémy řešit.²⁵ Kritika současného předsedy se objevovala nejen na stránkách Lidové demokracie, ale také na stránkách Důvěrníka, tj. periodika určeného pro vnitřní potřebu strany. Zde snad kritika byla ještě otevřenější a v některých okamžicích možná i bizarnější, jako by platilo, že po řadě let se uvolnila stavidla, a tak se můžeme dočíst, že jedna členka například navrhovala, aby kritizovaný předseda odešel jako misionář do rozvojových zemí.²⁶

Dochované interní materiály, ale i paměti lidoveckých funkcionářů nám umožňují nahlédnout pod pokličku tohoto vývoje. Vedení tehdejší lidové strany přemýšlelo, jak se k celé věci postaví.

Pro vládnoucí KSČ byl klíčovým měsícem leden, kdy byl do čela strany zvolen Alexander Dubček. Pro lidovce to byl nakonec až březen. A tak zatímco komunisté hovořili o polednové době jako času politických změn, lidovci mluvili o předbřeznové, respektive pobřeznové době.

Ze začátku se ještě zdálo, že i tyto změny předseda ustojí. Čelný funkcionář strany Jiří Rubín²⁷ ve svých pamětech na to vzpomíná: „*Plně noviny, nová orientace, začaly první mítinky. Projevovalo se to také u nás v lidové straně. Na první poradě krajských tajemníků, která se konala někdy koncem února nebo začátkem března, přišel Plojhar na poradě krajských tajemníků a vedoucích ústředních pracovníků Charitasu. Tam přišel s tím, že je nový*

22 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 79, 20. března 1968, s. 1, článek Podporují požadavky demokratizace ČSL. Nebo *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 80, 21. března 1968, s. 1, článek Otevřené hlasy k demokratizačnímu procesu v ČSL.

23 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 87, 28. března 1968, s. 1, článek K vývoji situace v Čs. straně lidové.

24 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 88, 29. března 1968, s. 1, článek Další organizace pro odstoupení předsednictva ČSL.

25 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 88, 29. března 1968, s. 3, článek Jak vyřešit současnou krizi v Čs. straně lidové.

26 *Důvěrník*, roč. 21, č. 7, 5. dubna 1968, s. 10, článek Otevřené vyjádření názorů členstva naší strany.

27 Jiří Rubín (1921–2012), funkcionář a politik. Vyučil se autoklempířem v mladoboleslavské Škodovce, kde byl pak několik let zaměstnán. Od mládí se angažoval v katolickém hnutí (skautingu) a od r. 1945 byl členem ČSL; 1945–1948 okresní tajemník ČSL v Mladé Boleslavi; 1948–1949 krajský tajemník ČSL v Liberci; 1950–1970 tajemník ústředního sekretariátu ČSL v Praze a 1968–1970 poslanec ČNR a člen předsednictva Ústřední rady odborů. Na začátku normalizace ze strany vyloučen a až do důchodu pracoval jako hlídač na parkovišti. Po listopadu 1989 se stal poslancem ČNR (1990–1992) a v roce 1996 inicioval vznik společnosti Emila Háchy.

politický vítr, na který jsme dlouho čekali, jak naše loď potřebovala tento vítr do plachet – asi tímto způsobem to prezentoval. Řekl, že měl i schůzku s novým prvním tajemníkem ÚV KSČ Dubčekem, že má projednáno, že budeme mít volný nábor členů bez Národní fronty, bez schvalování našich kandidátů, že se strana rozroste tak, jak potřebuje. Líčil nám, co všechno má s Dubčekem předjednáno. Že také strana se bude moci postavit na vlastní nohy, pokud jde o tisk, rozšíření Lidové demokracie, vrátíme se k většímu vydání Křesťanské ženy,²⁸ že to, co nám chybí, všechno si vynahradíme, otevřeme si prodejny ve všech krajích, budeme mít volnost knih atd. Bojovali jsme za každý výtisk, který nám dali, dnes budeme moci přicházet s vlastní iniciativou podle potřeby, abychom byli skutečně stranou křesťanskou a stranou věřícího lidu. My jsme z toho byli tenkrát nadšeni. Pamatuji se, jak přišel s nadšením, že na rohu Karlova náměstí a Resslovy ulice [...] byla volná plocha, metro tam ještě nebylo. Ta plocha byla dost neupravená. Říkal, že má dojednáno, že tam bude postaven dům lidové strany, jaký má CDU v Drážďanech a v Berlíně, abychom se mohli mezinárodně – když nám sem jezdí návštěvy – mohli vyrovnat jako rovnocenný politický partner, že už má předem předjednan souhlas a pracuje se na projektech, že tam vyroste obrovská budova... Musím říci, že tenkrát jsme byli všichni nadšeni. Nenapadlo nás, co všechno přijde, jak se bude situace vyvíjet.“²⁹

Plojharova byť opožděná reakce v rámci prvních týdnů pražského jara tak byla pozoruhodná. Kritizoval finanční zabezpečení tajemníků a nedostatky předchozí doby. Zdálo se, že si svoji funkci bez problémů udrží. Opak byl pravdou. Jeho pozice se stávala velmi rychle neudržitelnou. Zatímco oslavy dvacátého výročí února 1948 proběhly ještě plně v režii stávajícího vedení, tak následující dny a týdny se začaly nést v rovině spontánních, až lavinovitých protestů proti stávajícímu vedení. Vyplývá to ze záznamů tehdejších porad vedení na nejrůznější úrovni. Stejně tak je nalezneme ve zprávách pamětníků a pozorovatelů.

Březen a duben 1968 byly nakonec pro tehdejšího předsedu zásadními měsíci. A především v březnu se rozhodovalo o jeho bytí a nebytí ve vedoucí funkci. Dubnové události už pak představovaly jakousi dohru pro jeho ministerské, respektive vládní působení.

Jeho pád způsobila nespokojenost řadových členů, kteří se začali ve velkém ozývat. Plojhar se však nevzdával a o svoji pozici dlouho bojoval. V prvních dnech se snažil čelit kritice a jako zkušený politik různě manévroval a taktizoval. Jeho pokusy o zvrácení vývoje situace ovšem vycházely naprázdno. Nepodařilo se mu zabránit živelnému hnutí volajících po reformách, které vygradovalo na konci března 1968 na zasedání ÚV. Zprávy o konaných schůzích místních, okresních a krajských organizací to plně potvrzovaly.³⁰ Předseda a jeho blízcí spolupracovníci si začali uvědomovat neodvratnost celého vývoje směřující k jeho pádu. Předseda chtěl zabránit svolání mimořádného pléna ÚV ČSL na konci března 1968, ale to se mu nepodařilo. Předtím na všech schůzích zaznívaly požadavky, aby se ČSL konečně probudila z letargie a přistoupila k radikálním reformám a mimo jiné se objevovaly i požadavky rehabilitovat někdejší pronásledované členy strany.

28 Křesťanská žena bylo původně periodikum Svazu katolických žen a dívek v ČSR vycházející v letech 1919–1941. V roce 1948 obnovila ČSL vydávání tohoto časopisu určeného pro ženy a časopis vycházel v letech 1948–1954.

29 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

30 Srovnej K. KONEČNÝ, *Československá strana*, Praha 2019, s. 14–15.

Rozhodující pak pro další Plojharovo setrvání ve funkci byla březnová porada krajských tajemníků svolaná na 26. 3. 1968, o které nám zanechal svědectví Jiří Rubín: „Přišlo dubnové zasedání (správně březnové – pozn. aut.), a to už byly plné noviny svobody, změn atd. Plojhar opět zahájil poradu krajských tajemníků. Byli pozváni tuším i krajský předsedové a pracovníci ústředí. Tam

Obrázek 3 – Josef Plojhar při setkání s indickým prezidentem R. Prasadem v roce 1961 při státní návštěvě Indie. Archiv autora.

Plojhar začal, jak to všechno rozjždíme, kritizoval minulý režim, jak nám krajské tajemníci Národní fronty zakazovali činnost, jak nás hlídali, jak nám zavírali naše tajemníky. Měl dlouhý projev, po kterém přišla odezva. Přihlásil se jako první krajský tajemník v Praze Rudolf Rejhon,³¹ poslanec Národního shromáždění [...] Řekl je to krásný projev pana předsedy, ale že pan předseda si musí uvědomit, že už nemůže stát v čele, že změny, které budou, nemůže provádět stejná osoba, která s tím dvacet let souhlasila. Nastal souhlasný potlesk tajemníků.³²

Rudolf Rejhon ve svém projevu přirovnal ČSL ke káře, která se dostala do bahna, a všichni jí musí pomoci, aby se z něho vyprostila.

Proti Plojharovi vystupovali nejen členové, nižší funkcionáři a tajemníci strany. Rosťoucí opozice byla podporována i řadou stranických novinářů a našla svůj prostor na stránkách tehdejší Lidové demokracie.³³

Proces Plojharova odchodu z vedoucích funkcí byl postupný a pozvolný. A probíhal na pozadí tehdejších celospolečenských událostí, jako byla prezentace nového generálního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka a postupný odchod Antonína Novotného ze všech politických funkcí a hledání nového kandidáta na úřad prezidenta republiky. Mimořádně lidovci bez jakýchkoliv výhrad přijali komunistický návrh na obsazení prezidentského úřadu Ludvíkem Svobodou.³⁴

Poprvé vyzvali krajské tajemníci k odstoupení přítomného předsedu a s ním i celé před-

31 Rudolf Rejhon (1915–2005), úředník a politik. 1937–1946 mzdový účetní u firmy Jaromír Středa v Kutné Hoře. Od roku 1945 člen ČSL. 1950–1968 krajský tajemník ČSL v Pražském (Středočeském) kraji

32 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti u držení autora).

33 Srovnej např. *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 75, 16. 3. 1968, s. 1. Stanovisko redaktorů *Lidové demokracie*, členů ČSL. LD, roč. 24, č. 83, 24. 3. 1968, s. 1. Poskytnout prostor pro ozdravující proud v Čs. straně lidové. Stanovisko redakce *Lidové demokracie*. LD, roč. 24, č. 85, 26. 3. 1968, s. 1. Otevřít dveře demokratickým proudům v ČSL. Rezoluce stranických orgánů.

34 Archiv KDU-ČSL, f. Klub poslanců, Zápis ze schůze stranické skupiny poslanců NS – členů ČSL z 29. března 1968. Na této schůzi byl přijat všeobecný souhlas lidoveckých poslanců s kandidátem Ludvíkem Svobodou na post prezidenta republiky.

sednictvo na mimořádné poradě širšího vedení strany a krajských tajemníků 26. března 1968.³⁵ Na samotný akt nakonec došlo o necelý týden později na zasedání pléna ústředního výboru ČSL, které se konalo poslední březnový víkend 30. a 31. března 1968 v paláci Charitas na Karlově náměstí.

Ze záznamu o průběhu jednání je patrné, že od samého počátku provázela setkání nervozita. Hlavním bodem jednání bylo vystoupení dosavadního předsedy Josefa Plojgara. I přes nepříznivé okolnosti jeho projev vyzníval stále sebevědomě. Zmínil v něm nadcházející změny. Účastníkům sděloval, že se sešel s novým generálním tajemníkem Alexandrem Dubčekem, který ho ujistil, že ČSL nebude již napříště „*převodní pákou usnesení ÚV KSČ*“. Ve svém projevu přiznal, že vývoj poměrů v naší vlasti po únoru a zvláště od r. 1950 „*deformoval [...] počáteční, krásný, upřímný a otevřený program*“³⁶ a on stejně tak jako celá strana stál před rozhodnutím, zda stranu rozpustit, anebo pokračovat i za ztížených a ne zcela vyhovujících podmínek.

Z jeho projevu na zasedání ÚV ČSL bylo patrné, že si Plojhar uvědomoval, že bojuje o svoji budoucnost. Jeho projev byl nejen sebevědomý, ale i bilanční. Své setrvání ve funkci obhajoval tím, že se po celou dobu snažil získat maximum pro svoji stranu a pro věřící spoluobčany. Mimo jiné uvedl, že jeho zásluhou je v Praze v úřadu správce pražského arcibiskupství biskup František Tomášek,³⁷ a to přestože byl na počátku komunistické éry tajně vysvěcen a následně umístěn na několik let do internačního kláštera Želiv.

Ve svém projevu dále zastával názor, že pro mnohé při nejlepší vůli nemohl nic udělat a podle jeho názoru by nikdo nesvedl víc. Bilancoval tak vlastně svoji kariéru. I když to nebylo patrné úmyslně. Chtěl tím jen své spolustraníky přesvědčit a získat jejich důvěru, aby mohl pokračovat dál. Při svém proslovu řekl posluchačům i že: „*jestliže bilancujeme uplynulých těch 20 let života a práce naší strany i jednotlivých funkcionářů naší strany i představitelů naší strany, a jest-li smím dodat i mé osoby, bych jenom poprosil o spravedlivé posuzování jak chyb nedostatků a nebylo jich málo, tak i úspěchů, kterých bylo docíleno.*“

V té souvislosti odmítal kritiku, která zaznívala na stránkách tehdejší Lidové demokracie. Odmítal útoky jednotlivých stranických kolegů. Kritizoval především články Emila Vojance³⁸, který na něj útočil. Podle něj to bylo ovlivněno tím, že se Vojanec nestal ministrem a nástupcem na předsednickém křesle po úmrtí Aloise Petra. Plojhar rovněž kritizoval redakci Lidové demokracie, že mu nedávají dostatečný prostor k vyjádření.

35 Archiv KDU-ČSL, f. PÚV ČSL, kart. 3/9. O schůzi předsednictva referovala druhý den rovněž Lidová demokracie. LD, roč. 24, č. 86, 27. 3. 1968, s. 1, článek ÚV ČSL svolán na tuto sobotu. Zasedalo předsednictvo ÚV ČSL.

36 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968. Z tohoto zápisu pocházejí i další citace mluvěcích vystupujících na tomto jednání.

37 František Tomášek (1899–1992), duchovní, pedagog a teolog. 1949 tajně vysvěcen na biskupa olomoucké arcidiecéze. 1951–1954 internován v Želivi; 1954–1965 administrátor farnosti Moravská Huzová; 1965–1977 apoštolský administrátor pražské arcidiecéze a 1977–1991 pražský arcibiskup. 1977 jmenován kardinálem.

38 Emil Vojanec (1899–1971), odborář a politik. Za první republiky působil nejprve jako četník a ve třicátých letech se stal funkcionářem a zaměstnancem křesťansko-sociálních odborů. 1946–1954 poslanec NS. Po druhé světové válce zastupoval ČSL v ROH. V druhé polovině padesátých let se dostal do konfliktu s Josefem Plojharem a na konci roku 1959 byl donucen se vzdát politické činnosti a odejít do důchodu. V době pražského jara patřil mezi největší kritiky Josefa Plojgara. O návrat do politiky již neusiloval mimo jiné i ze zdravotních důvodů.

Údajně mu větší prostor poskytli novináři ze zahraničí či z některých domácích zdrojů než novináři zastupující lidovecký tisk. Na adresu Lidové demokracie řekl, že neposkytuje objektivní zpravodajství: „*zcela otevřeně říkám, že bylo tendenčně řízeno a vybráno to, co se hodilo, potlačováno to, co se nehodilo*“.³⁹

Zajímavé je, že se zastával studentů ze strahovských kolejí, kteří svými protesty vlastně zažehli politické změny, vedoucí k lednovému zasedání ÚV KSČ, k pádu Antonína Novotného a nástupu Alexandra Dubčeka: „*Já bych chtěl říci jenom toto: Kdyby mně bylo 18 nebo 19 let a kdybych byl studentem ze strahovských kolejí a kdyby se nám bývalo po ní nesvítilo, neměli jsme teplou vodu, nemohli jsme si v době zkoušek ani uvařit snídani, ani studovat, poněvadž byla tma, já bych býval nejenom se této protestní schůze účastnil, ale podle mé povahy bych býval asi toto spoluorganizoval*“.⁴⁰

Své spolustraníky také ujistil, že pečlivě studuje všechny podněty, které mu přicházejí na stůl z celé strany, a upozornil, že činnost ČSL sledují i lidovci, kteří v exilu vytvořili svoji exilovou lidovou (Křesťansko-demokratickou) stranu. Jeho bilanční projev byl velmi dlouhý. Členové ÚV mu ještě více méně ze setrvačnosti zatleskali. Následně se rozvínila debata, do které se zapojila řada členů ÚV. Celá záležitost se protáhla do dalšího dne. Někteří se s předsedou pokoušeli polemizovat. Šéfredaktor František Touška⁴¹ se zastával celé redakce Lidové demokracie. Poukázal na to, že otevřenost má i své výsledky, protože deník má v těchto dnech náklad 180 000 výtisků, což znamenalo nárůst o 25 000 výtisků více než před 14 dny.

Řada členů vyzývala současného předsedu, aby odstoupil. Nepřítomný člen širšího vedení strany a poslanec Jan Niederle⁴² poslal z motolské nemocnice dopis, v němž požadoval, aby se nově zvolené vedení skládalo z čestných lidí, kteří budou „*nezatížení minulostí a nepoplatní nikomu a ničemu*“.⁴³ Současně také předsedovi napsal, aby odstoupil a nebránil demokratizačnímu procesu. Někteří vystupující dokonce hovořili v souvislosti s předsedou o kultu osobnosti.

Pro samotného předsedu to muselo být asi v daný okamžik velmi hořké zklamání. Mnozí funkcionáři, již se na něj dříve obraceli s žádostí o pomoc a kteří k němu byli často až velmi servilní a patolizalští, najednou obracejí a jdou tvrdě proti němu. Jen málokdo se v tu chvíli zastal Plojhara, ale našli se i takoví. Většinou se jednalo o řadové členy širšího vedení. Václav Tomeš se nechal slyšet, že mnozí lidé, kteří využívali předsedu, se dnes k němu podle obracejí zády, a volají „ukřičuj“. „*Ukřičuj, to je slovo, které nepatří do úst křesťanů. Křesťan má odpouštět a pomáhat*“.⁴⁴ Podobně se ho zastával i jeho blízký spolupracovník Ferdinand Brodský, který v souvislosti s předsedou vyzdvihoval intervence,

39 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

40 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

41 František Touška (1918–1986), novinář a politik. Po středoškolských studiích spolupracoval 1940–1947 s nakladatelstvím Výchrad. 1948–1949 redaktor a filmový kritik Lidové demokracie. 1949–1963 zástupce šéfredaktora a 1963–1970 šéfredaktor Lidové demokracie. 1968–1970 poslanec ČNR. Na začátku normalizace činně odpovědným za publicistiku Lidové demokracie v době pražského jara.

42 Jan Niederle (1893–1982), odborář a politik. Vyučil se zedníkem a krátce pracoval u Československých státních drah jako dělník. Od dvacátých let působil jako funkcionář a zaměstnanec křesťansko-sociálních a později i sjednocených odborů. 1948–1971 poslanec NS a jedna z nejvýraznějších postav obrozené ČSL na Moravě.

43 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

44 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

jež podnikal ve prospěch členů strany, a na zasedání řekl: „*Sestry a bratři, slyšeli jsme v poslední době o našem bratrovi předsedovi mnoho zkresleného, mnoho nepravdivého a osobního. Je třeba .se vážně zamyslet nad celou jeho osobností, nad vykonaným dílem za daných možností a zabývat se chybami, které má každý člověk, každé lidské dílo. Každá chyba na exponovaném místě se projevuje daleko výrazněji, nežli u místního činitele a chyb je tím více, čím větší je pracovní angažovanost.*“⁴⁵ Podobně se ho zastával i Václav Pacner či poslanec Josef Gemrot,⁴⁶ kteří patřili mezi jeho nejuvěrnější spolupracovníky.

Řada delegátů také vystupovala v tom smyslu, že Plojhar během těch dvaceti let sice dokázal zachránit lidovou stranu, ale je třeba, aby nyní uvolnil místo. Ing. Miroslav Svoboda, který byl později známý tím, že spolu s několika dalšími poslanci se zdržel při hlasování o smlouvě o pobytu sovětských vojsk na zasedání, řekl: „*Došli jsme k závěru, asi k takovému, že bratr předseda strany se nesporně a jaksí historicky zasloužil o zachování naší lidové strany jako takové. Že prostě během těch 20 let provedl naši stranu lidovou takovým úskalím, přes které by jiná politická organizace nevydržela. Toto místo bude jaksí nesmazatelně zapsáno v historii naší strany a za to myslím, že to zhodnotíme v závěru našeho jednání.*“⁴⁷

Celé jednání nakonec dopadlo tak, že v očích většiny straníků zprofanovaný a kritizovaný předseda a s ním i několik nejbližších spolupracovníků a členů předsednictva sice odstoupili z vedení, odmítli ale zároveň rezignovat na členství v plénu ústředního výboru a na poslanecké mandáty v Národním shromáždění.

Plojhar v danou chvíli celou věc považoval takřkajíc jen za prohranou bitvu a nikoliv válku. Svoji předsednickou funkci obětoval, protože měl naději na zachování své ministerské funkce. Ústřední výbor ho po jeho odstoupení zvolil čestným předsedou a současně schválil, aby nadále zastupoval stranu ve vládě.

Po tomto aktu na zasedání vystoupil nový čestný předseda a poděkoval členům za zvolení. Ve svém děkovném projevu citoval jak prezidenta Zápotockého, tak Masaryka. Prvního, když přiznával své chyby. Přímou řekl, že prezident Zápotocký mu řekl, že každý člověk dělá chyby a jen ten, kdo nic nedělá, nic nezkaží. A druhého, když zavzpomínal na to, jak coby mladý student vstupoval do nově vzniklé strany v Českých Budějovicích, když se v roce 1919 zakládala její místní organizace. A dále bilancoval celý svůj život ve službách ČSL. Mimo jiné připomínal svůj pobyt v koncentračním táboře a také to, že po osvobození mluvil na oslavách prvního máje v Dachau jako zástupce ČSL. Na závěr delegátům sdělil, že je naprosto zdravý a že chce i nadále pokračovat ve své ministerské funkci.

Po jeho odvolání byl na předsednické místo zvolen dlouholetý místopředseda ČSL Antonín Pospíšil.⁴⁸ V tajných volbách získal 49 hlasů z padesáti delegátů, tj. 98 % odevzda-

45 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

46 Josef Gemrot (1903–1979), horník a politik. 1948–1971 poslanec NS a 1952–1965 generální tajemník ČSL.

47 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

48 O jeho volbě blíže viz *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 91, 1. dubna 1968, s. 1, článek Antonín Pospíšil předsedou ČSL. Antonín Pospíšil (1903–1973), odborový předák a politik. Původním povoláním soustružník. Od mládí se angažoval v křesťansko-sociálních odborech, kde působil od třicátých let (např. 1936 tajemník křesťanských odborů v Pardubickém kraji). Po sjednocení odborů pracoval jako pracovník NOÚZ a později ROH. 1948–1951 generální tajemník ČSL a 1951–1968 místopředseda ČSL. Stranu zastupoval rovněž i na vládní úrovni. 1951–1958 ministr dopravy a 1958–1960 ministr energetiky a vodního hospodářství; 1960–1964 místopředseda NS a 1968–1973 předseda ČSL.

ných hlasů. Kdo byl tím jediným hlasem? Zdali to byl Antonín Pospíšil, či Josef Plojhar, nebo někdo jiný, můžeme jen spekulovat. Spolu s ním byl zvolen i nový místopředseda ČSL a generální tajemník. Novým místopředsedou se stal ing. Miroslav Svoboda⁴⁹ a generálním tajemníkem se stal Jan Pauly.⁵⁰

Ti ovšem již nezískali tak výraznou podporu jako nový předseda.⁵¹ Současně bylo také potvrzeno nové předsednictvo strany, kde vedle předsedy, čestného předsedy, místopředsedy a generálního tajemníka zasedlo ještě zvolených osm členů strany.⁵² Současně bylo přijato i nové programové prohlášení, které dávalo tušit nastávající změny ve straně, ale i v celé společnosti.⁵³

V pobřežnové době ve stranické lidovecké centrále zavládla zvláštní atmosféra. Mimo jiné pro ni byla charakteristická právě silná kritika odstupujícího předsedy, která skutečně do jisté míry připomínala kritiku kultu osobnosti. Podobné tendence ale bylo možné sledovat v dané době nejen v lidové straně, ale vůbec v rámci komunistického Československa. Jisté srovnání v tomto ohledu snese i příklad výše jmenovaného Antonína Novotného, který byl odstraněn nejprve z pozice generálního tajemníka ÚV KSČ a později pod vlivem okolností byl donucen odstoupit i z funkce prezidenta republiky

Začínalo pražské jaro a lidé toužili po změně. Navíc věřili, že onen čas s sebou přinese reformy a změnu celé společnosti. Je úžasné pozorovat, jak se dobré ideály spojovaly se špatnou praxí a každodenností. Mnozí vycítili příležitost a šanci ke svému zviditelnění, a tak nastal příznačný čas honu na čarodějnice, kterého se nejvíce účastnili ti, kteří ještě na začátku roku byli vůči předsedovi nejvíce servilní. Ale to už tak v politice mnohdy bývá. Je to boj o moc, který v tomto případě byl zahalen do souboje frází o další orientaci strany, kdy v projevech členů vedení zaznívaly v zásadě v této záležitosti dva hlavní názory. První byla obava, aby ve straně nepřevládla „*pravicový směr*“⁵⁴ a strana byla do-

49 Miroslav Svoboda (1922–1988), rolník, agronom a politik. 1960–1968 poslanec NS a 1968–1970 poslanec ČNR a SL FS. Při hlasování o smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk se zdržel hlasování. Na začátku normalizace byl donucen odejít z veřejného dění.

50 Jan Pauly (1910–1986), úředník a politik. Pocházel z tradiční lidovecké a katolické rodiny. Jeho strýc byl P. Jan Pauly (1869–1944), kněz, katolický spisovatel a politik. Jan Pauly mladší byl absolventem Svobodné školy politických nauk a 1932–1941 pracoval v Zemské bance. 1942 zatčen gestapem a až do konce války vězněn. Po válce aktivní v ČSL, kde zastával řadu funkcí v rámci Středočeského kraje. 1968–1970 generální tajemník ČSL; 1969–1971 ministr bez portfeje federální vlády a 1968–1970 poslanec ČNR a 1969–1970 poslanec SN FS. Představitel obrodného proudu v ČSL, který musel na začátku normalizace odejít z vysoké politiky.

51 Nový místopředseda Miroslav Svoboda získal 42 hlasů (tj. 84 %) a Jan Pauly obdržel 36 hlasů (tj. 72 %).

52 Předsednictvo strany tvořili dále: Josef Hronovský, Anna Míková, Jaroslav Sláva, Anděla Sukupová, Josef Škoda, Richard Škrobánek, František Toman, František Touška. I tyto členové byli voleni ÚV ČSL. Nejvíce hlasů, 50 (tj. 100 %), získal Josef Škoda.

53 O výsledcích jednání informovala veřejnost Lidová demokracie 1. dubna 1968. Blíže viz *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 91, 1. dubna 1968, s. 1, článek A. Pospíšil předsedou Čs. strany lidové a článek Usnesení ústředního výboru ČSL. Programové prohlášení ČSL přijaté ÚV ČSL na svém zasedání 30–31. března 1968 si mohli přečíst v dobovém tisku. Čtenáři se mohli s jeho obsahem seznámit 1. dubna 1968. Blíže viz *Lidová demokracie*, roč. 24 č. 91, 1. dubna 1968, s. 1, článek Programové prohlášení Čs. strany lidové.

54 Srovnej vyjádření člena ÚV ČSL Václava Kypty, který 31. března 1968 na zasedání ÚV ČSL řekl: „...*dnes nejde jen o osoby, dnes nejde jen o to, kdo z nás měl menší, či větší zásluhy, dnes jde o existenci strany jako takové. O existenci strany, která vychází z křesťanského světového názoru, s křesťanským smýšlením, křesťanské etiky a křesťanské morálky.*“ Dále pak pokračoval v tom smyslu, že na rozdíl od předsedy strany nemá strach ze vzniku nějaké levicové křesťansko-sociální strany, ale naopak z pravicové, která by měla

Obrázek 4 – Josef Plojhar při oficiální návštěvě Severní Koreje s doprovodem před ukořistěnými americkými tanky. Archiv autora.

*Zároveň jsem začal pociťovat zvláštnost atmosféry a prostředí, ve kterém jsem se najednou ocitl. Zjišťoval jsem, ale spíše citově vnímal strojenost, neupřímnost, vychytralost, vyčkávání, klamná slova, zatajování, úskočnost a řadu dalších prozatím ve společenském životě pro mne nepřiliš známých metod a jednání.*⁵⁶

Ještě 31. března 1968 se zdálo, že Plojharův ústup ze slávy nebude až tak výrazný. Na zasedání ústředního výboru ČSL byl Antonínem Pospíšilem, tedy nástupcem v předsednické funkci, navržen a jednomyslně potvrzen čestným předsedou a současně byl potvrzen ve funkci ministra. A o tomto byla informována následně i komunistická strana, jejíž vedení následujícího dne, 1. dubna 1968, potvrdilo Josefa Plojhara ve funkci ministra.⁵⁷ Bylo to považováno za jakési odškodnění, které jak si ještě ukážeme, netrvalo dlouho, ale ani to v politicky vypjatých momentech nemusí být nic mimořádného. Situace se velmi rychle mění, a to byl právě tento příklad – za pouhý týden mělo být vše jinak.

Plojhar poděkoval na závěr jednání všem přítomným za poctu být prvním čestným předsedou v historii strany.

Jeho konec v předsednické funkci a současně jmenování do čestné funkce vyvolalo značnou pozornost dobového tisku, ale především celé strany. Jiří Rubín na celou věc vzpomíná slovy: „*Jakmile Lidová demokracie oznámila, že Plojhar je čestným předsedou strany, rozvinula se strašná plejáda protestů ze všech krajů a okresů. Do ústředí přišlo asi*

statečně levicová a socialistická. A druhý názor zaznívající na jednání, aby si uchovala strana svůj hlavní smysl, tj. vést věřící „*k socialistickému rozvoji naší země*“.⁵⁵

Jeden z pamětníků a zaměstnanců sekretariátu ČSL Václav Ryneš to ve svých pamětech popsal slovy: „*Poznal jsem ty, kteří odstavili J. Plojhara. Pozoroval jsem nejistotu, křečovitost, bezradnost, nekonceptnost i zmatenost.*

podporu mezi částí katolického duchovenstva. Blíže viz Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

55 Tak to definoval František Toman ve svém projevu na zasedání ÚV ČSL 31. března 1968. Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno), zápis z jednání ÚV ČSL 30.–31. března 1968.

56 Citováno dle K. KONEČNÝ, *Československá strana*, s. 22. Srovnej Václav RYNEŠ, *Všední dny naděje a beznaděje v letech 1967–1971*; in Pavel Marek a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*, Brno 2011, s. 506.

57 Srovnej Národní archiv v Praze (dále jen NA Praha), f. předsednictvo ÚV KSČ 1966–1971, sv. 66, aj. 78. Zápis z jednání předsednictva ÚV KSČ 1. dubna 1968.

120 petic, které žádaly, aby ústřední výbor zrušil své rozhodnutí a zbavil ho funkce čestného předsedy. “ To výbor učinil a „tím také Plojhar přestal prakticky chodit na ústředí. Pro něj přestala tím okamžikem strana existovat. “⁵⁸

Nespokojenost s rozhodnutím vedení strany byla patrná i z dochované korespondence uložené v lidoveckém archivu. Do ústředí chodila řada dopisů nejen z místních, okresních a krajských organizací, ale i od řady prostých jednotlivců. Negativní reakce byly patrné hned i na stránkách dobového tisku. Druhého dubna se nechali například redaktoři Lidové demokracie slyšet, že vítají zvolení nového vedení. K předešlému však byli kritičtí a prohlásili: „vedoucím pracovníkům, kteří nestačí na úkoly dneška, je třeba umožnit čestný a důstojný odchod, přiměřený k jejich zásluhám, k poměru jejich dobrých skutků a chyb. Domníváme se však, že rozhodnutí ÚV ČSL o zvolení dr. J. Plojhara čestným předsedou ČSL a souhlas s výkonem funkce ve vládě, přihlíží pouze k zásluhám a opomíjí chyby. Nemůžeme se s ním ztotožnit. “⁵⁹

Další dny se objevovaly pravidelně již radikálnější zprávy, které odsuzovaly rozhodnutí udělit Plojharovi titul čestného předsedy.⁶⁰ Tisk informoval o tom, jak nejen jednotlivé místní organizace, ale i ty okresní a krajské protestovaly a hovořily o rozhořčení a nespokojenosti s rozhodnutím vedení.⁶¹ Protesty proti Plojharovi jako ministru zdravotnictví zaznívaly i z jiných míst. Například ústřední výbor Odborového svazu pracovníků ve zdravotnictví se obracel na ÚV KSČ s žádostí, aby bylo zvaženo další působení Plojhara ve funkci.⁶²

Josef Plojhar odmítal opustit post ministra zdravotnictví, který zastával kontinuálně dvacet let od února 1948. Následující dny se pak nesly ve znamení toho, že nové vedení strany přemýšlelo, jak ho právě tohoto úradu zbavit. Celá věc se řešila nejen na stranické úrovni, ale také na vládní úrovni, respektive na úrovni vztahů mezi KSČ a ČSL. Dne 6. dubna 1968 se sešlo nové vedení ČSL, které tajně hlasovalo o tom, zda má stranu i nadále zastupovat Josef Plojhar. Většina hlasujících se vyjádřila, že tomu tak nemá být, a následně bylo velkou většinou hlasů rozhodnuto při dalším hlasování, že Plojhar nebude již ani čestným předsedou.⁶³

Představu o tom, jak celé jednání probíhalo, si můžeme udělat z dochovaného záznamu a průběhu jednání ÚV ČSL z 6. dubna 1968. Tehdy zahájil v zasedací síni Charitasu jednání nový předseda strany Pospíšil, který oznámil členům, že jednáním o sestavení nové vlády byl pověřen Oldřich Černík,⁶⁴ a celou věc možná tak trochu alibisticky prezentoval

58 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

59 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 92, 2. dubna 1968, s. 1, článek Plná důvěra novému předsednictvu.

60 Srovnej například *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 94, 4. 4. 1968, s. 1, článek Nesouhlas s čestným předsednictvím; *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 95, 5. dubna 1968, s. 3, článek Stanovisko organizací k dr. J. Plojharovi; *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 96, 6. 4. 1968, s. 1, článek Organizace se vyjadřují k rozhodnutí ÚV ČSL. Polovičaté řešení neprospělo.

61 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 94, 4. 4. 1968, s. 1, článek Plná podpora novému vedení ČSL. KV ČSL v Severočeském kraji o dr. h. c. J. Plojharovi.

62 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 94, 4. dubna 1968, s. 1, článek Zdravotníci žádají odvolání ministra.

63 *Lidová demokracie*, roč. 24, č. 97, 7. dubna 1968, s. 1, článek Sjezd ČSL bude na podzim a článek Usnesení ústředního výboru ČSL.

64 Oldřich Černík (1921–1994), komunistický politik. Vyučený soustružník. Od roku 1945 člen KSČ. V padesátých letech předseda KNV v Ostravě a v šedesátých letech zastupoval stranu v československé vládě.

tak, že je to primárně přání komunistické strany. Hned na začátku připomněl přání Alexandra Dubčeka personálně proměnit složení nové vlády, a že veřejnost očekává změny. To byl vážný argument. Současně Pospíšil připomněl na začátku jednání i výrok tehdy oblíbeného komunistického činovníka Josefa Smrkovského, který na zasedání ÚV KSČ řekl, že obsazení vedoucích míst lidmi, kteří doopravdy chtějí demokratizaci naší společnosti, lidmi kvalifikovanými, zodpovědnými i čestnými je považováno za první větší praktickou prověrku, toho, zda strana chce skutečně splnit to, co její představitelé a řadoví funkcionáři po lednových diskuzích slibují.⁶⁵ To vše bylo podstatné pro straníky zvyklé rozhodovat na základě direktiv KSČ. Současně poukázal i na jistou časovou tíseň v jednání, protože vedení lidové strany bylo pozváno na jednání s Oldřichem Černíkem v pravé poledne, a rovněž připomněl Plojharův slib, že se podrobí rozhodnutí ústředního výboru, ať bude jakékoliv. To vše bylo předzvěstí výsledku jednání, které s ohledem na velké protesty řadového členstva nemohlo dopadnout jinak. Ministr Plojhar nebyl na začátku jednání přítomen. Důvodem jeho nepřítomnosti bylo právě probíhající jednání československé vlády. Generální tajemníky Jan Pauly ještě v době, než dorazil Plojhar, oznámil členům možné návrhy na uvolnění postu ministra zdravotnictví, přičemž z jeho slov byl patrné, že nejsilnějším kandidátem na tuto funkci je Vladislav Vlček.

Po příchodu na zasedání vedení ČSL informoval J. Plojhar jeho účastníky, že byla podána demise celé vlády, a tlumočil Černíkovu prosbu, aby pokud dojde k personální změně v osobě ministra, tak aby lidovci navrhli za sebe odborníka z řad lékařů. Dále do jednání již vůbec nezasahoval. Hlasování nakonec dopadlo v jeho neprospěch. Velkou většinou bylo rozhodnuto, že nemá již být nadále ministrem zdravotnictví (43 hlasů pro usnesení a jen 4 proti). Současně vedení zvolilo Vladislava Vlčka jako kandidáta na uvolněné místo ministra.

Někteří lidovci se ještě před jednáním zabývali myšlenkou, zda se nepokusit prosadit, aby ve vládě byli znovu dva členové strany, z nichž jeden by mohl být Plojhar případně i s jiným určením. Tato varianta však neprošla. Stejně dopadla i otázka čestného předsednictví Josefa Plojhara, jež byla většinou 35 hlasů anulována. Plojhar, celou věc vůbec nekomentoval.⁶⁶

S tímto výsledkem pak vedení ČSL seznámilo komunisty a následně nový prezident Ludvík Svoboda jmenoval 8. dubna 1968 novou vládu, kde už nebyl ministrem zdravotnictví Josef Plojhar, ale Vladislav Vlček, jenž měl pověst slušného člověka a odborníka.⁶⁷

Jiří Rubín si vzpomínal, jak se celá věc přihodila, že Plojhara nahradil v ministerské funkci právě Vlček „*Padly čtyři nebo pět návrhů. Na prvním místě byl profesor Pařízek z IKEMU v Krči, který dostal dokonce Řád práce [...] Ten že je nejlepší pro funkci ministra zdravotnictví. Na druhém místě, kdyby to náhodou nevzal, byl dr. Kolominský, ředitel Lá-*

1960–1963 ministr paliv a energetiky. 1963–1968 místopředseda vlády a předseda Státní plánovací komise. 1968–1970 předseda vlády a 1968 též ministr zahraničních věcí. 1971 vyloučen z KSČ.

65 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno). Zápis ze zasedání ÚV ČSL, které se konalo 6. dubna 1968.

66 Archiv KDU-ČSL, f. ÚV ČSL (nezpracováno). Zápis ze zasedání ÚV ČSL, které se konalo 6. dubna 1968.

67 Vladislav Vlček (1912–1979), farmaceut a politik. Vystudoval farmacii a přírodní vědy na PřF UK Praha. Později působil jako farmakolog v nejrůznějších firmách a podnicích (např. 1949–1952 v podniku Penicilin v Roztokách u Prahy). Od r. 1952 pak působil ve Výzkumném ústavu antibiotik. Členem ČSL byl od roku 1946. 1968 ministr zdravotnictví ČSSR a 1969–1971 ministr zdravotnictví ČSR. K jeho osobě Lidová demokracie, roč. 24, č. 99, 9. dubna 1968, s. 1, článek Životopis Vladislava Vlčka. K osobě Vladislava Vlčka viz též Michal PEHR a kol., *Cestami křesťanské politiky*. Praha 2007, s. 290.

zeňského léčebného ústavu I. P. Pavlova z Karlových Varů, který byl praktikujícím křesťanem. Doma měl asi šest nebo sedm dětí. Měl však dobré jméno jak v Karlových Varech, tak i ve straně. Na třetím místě bylo vysloveno jméno dr. Vlčka, magistra farmacie, který se podílel na výzkumu a výrobě našeho prvního vlastního penicilinu. Jako poslední návrh byl dr. Antošík, náměstek ústředního ředitele Federální správy nemocenského pojištění na Ústřední radě odborů.“ Rubín dál ve svých pamětech uvádí, že se postupně jednalo se všemi kandidáty s tím, že jednání byl přítomen i Plojhar, který mlčel a k věci se nevyjadřoval. „Bylo svoláno ještě předsednictvo strany [...] Byl tam pozván dr. Pařízek. Seděl tam asi dvacet minut, řekli mu, že by měl být ministrem zdravotnictví. Řekl, že za žádných okolností funkci nepřijme, že je vědeckým pracovníkem, práce ho baví, že nemá smysl pro organizační věci a politiku vůbec ne. Načež Pospíšil jako úřadující předseda zahřímal: Ale bratře doktore, máme také nějakou stranickou disciplínu, potřebujeme tě alespoň na přechodnou dobu. Dr. Pařízek odvětil, že je členem strany, že platí příspěvky, souhlasí s jejím programem, doufá, že nedělá straně žádnou ostudu, dokonce chodí každou neděli s rodinou do kostela jako věřící křesťan. Takže neví, proč by musela být nad ním disciplína. V žádném případě to nevezme a odporoučel se... Také se jednalo s číslem dvě – dr. Kolominským. Já jsem měl za úkol z ústředí zatelefonovat mu a spojit se s ním v té věci. Mluvil jsem s ním a on mi hned řekl, že do Prahy nepojede, že je to zbytečné, že za žádných okolností funkci ministra zdravotnictví nevezme, že má proto své osobní a zejména rodinné důvody. Řekl, že jeho paní je Němka, že má v Německu plno příbuzenstva. Je otázka, jestli by to někomu nevadilo. Ale ať vyřídím, že do Prahy nepojede a funkci nepřijme.“⁶⁸

Jako poslední přišel podle vzpomínek Jiřího Rubína na řadu dr. Vlček, který nakonec přislíbil svoji spolupráci. „Na řadu přišel dr. Vlček, který už byl zpracován Dušanem Čulíkem, dosavadním tajemníkem ministra Plojhara, který pracoval na ministerstvu zdravotnictví. Na ústředí... měl posazeného Vlčka a šil do něj, že se nemusí ničeho bát, že mu se vším pomůže, do všeho ho zasvětil. Ale Vlček se k tomu nijak neměl kladně. Když ho povolali do předsednictva, snažil se jim vysvětlit, že se na funkci nehodí, že ani o ni moc nestojí. Připomínalo mi to, jako když Háchu přesvědčovali na prezidenta. Nakonec řekli, že nikoho jiného nemají, sice měli Antošíka v záloze, ale tomu už bylo kolem 60 let a nevypadal zrovna mladistvě, chodil pomalu, mluvil rozvážně. Nebyli s ním moc nadšeni. Byla to jen záloha, kdyby všichni selhali. S ním se prakticky ani oficiálně nejednalo. Byl jenom připraven jako náhradník.“⁶⁹

Oficiálně kandidátů na nového ministra zdravotnictví bylo ještě více, než uvádí Jiří Rubín ve svých pamětech. Na předsednictvu ÚV ČSL 5. dubna 1968 padala tato jména: Vladislav Vlček, Jiří Kolominský, František Toman, Miroslav Svoboda, Jiří Kabelka, František Hanzal a Karel Antošík.⁷⁰ Novým ministrem zdravotnictví se stal Vladislav Vlček a posledním okamžikem ministra Plojhara ve funkci bylo setkání s novým prezidentem Ludvíkem Svobodou, který přijal starou vládu 8. dubna 1968 v odpoledních hodinách jako projev díky za její činnost. Při setkání se starou dosluhující Lenártovou

68 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

69 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

70 *Důvěrník*, roč. XXI, č. 8, 18. dubna 1968, s. 7, článek V duchu nových myšlenek.

vládou poděkoval především končícím ministrům Plojharovi a Neumanovi za české socialisty, který rovněž končil ve svém ministerském angažmá.⁷¹

Pro Plojgara osobně byl takový vývoj opravdu nečekaný. Nechtěl se smířit s touto situací a bránil se, co mu síly stačily. Neměl ovšem šanci běh věcí jakkoli zvrátit. Za dvacet let se odpor proti němu natolik nashromáždil, že mu nemohl za tehdejší politické situace vzdorovat. Nastalo pro něj zvláštní období. Byl zbaven vrcholných funkcí a tuto situaci nesl velmi těžce. Stal se z něho oficiálně důchodce a mimo jiné se musel po dvaceti letech vystěhovat z vládní vily a hledat si nové bydlení v Praze. Stěhování se protáhlo až do léta 1968.⁷² Jeho požadavkům nebylo lehké vyhovět. Žádal byt v centru Prahy, a nakonec se celá věc vyřešila přestěhováním do bytu Na nábreží Kyjevské brigády 8, kde žil až do konce svého života.

Jeho konci v úřadu ministra zdravotnictví věnoval pozornost jak domácí, tak zahraniční tisk. Je zajímavé, že Vatikánský rozhlas na rozdíl od situace počátkem padesátých let se ministrovým koncem již nezabýval.

S jeho koncem ve vrcholné politice byl spojen i konec funkcí ve vedení některých velkých organizací, které Plojgar kontinuálně zastával řadu let. Politické změny jej připravily o funkce jak v čele Mírového hnutí katolického duchovenstva, tak i v čele Svazu československo-sovětského přátelství, jehož byl místopředsdou. Ústup z těchto funkcí byl postupný, ale byl nastartován právě pražským jarem.

Jedinou funkcí, kterou si uchoval, byl jeho poslanecký mandát, i když i o ten měl přijít. V celém průběhu jara a léta 1968 se objevovaly požadavky, aby buď odstoupil, anebo byl zbaven mandátu. Toto téma rozebírala řada rezolucí, které přicházely novému stranickému vedení, a kauza získávala i pozornost dobového tisku. Jaro a léto 1968 byly pro Plojgara osobně velmi těžké. Stal se z něj v podstatě někdo, koho bychom mohli označit s jistou nadsázkou jako „bývalého člověka“. Ztratil se z povědomí veřejnosti a ani sám neusiloval o nějaké výraznější zasahování do veřejného dění.

Události srpnové invaze do Československa pro něj představovaly novou naději, když doufal, že se bude moci vrátit do nejvyšší státní politiky. Po srpnu 1968 se pokoušel o návrat do vedoucí stranické funkce a Jiří Rubín k tomu ve svých pamětech napsal: „*Plojgar začal si zvat do svého bytu lidi, které chtěl zpracovávat.*“⁷³ A následně popisoval, jak se s ním v tuto dobu setkala řada lidoveckých poslanců. A začal také aktivněji vystupovat a kritizovat poměry pražského jara a naopak pozitivně se vyjadřoval o invazi a především o počátcích normalizačního vývoje. Přes svoje kontakty a vliv se mu to nepodařilo. Stál sice v čele „konzervativní“ frakce v ČSL a spolu s ním usilovali o návrat i někteří jeho blízcí spolupracovníci, jako byl Václav Pacner. Restaurace moci se ovšem nekonala. Co se stalo? Jak to bylo možné?

71 Alois Neuman (1901–1977), právník, úředník, učitel a politik. Osobní přítel ministra Plojgara. Od mládí činný v národně socialistické straně. 1935–1939 poslanec NS a 1937–1939 starosta Českých Budějovic. Za války 1939 zatčen a 1939–1945 vězněn (Buchenwald). Po osvobození 1945–1946 předseda MNV České Budějovice a 1945–1976 poslanec NS a SL FS. 1948–1960 ministr pošt a 1960–1968 ministr spravedlnosti. 1960–1968 předseda Československé strany socialistické.

72 Vládní vilu v Bubenči (adresa Bubenečská 59/731) měl Plojgar opustit k 8. červenci 1968. Plojgar žádal o náhradní byt. Chtěl dvojgarsoniériu I. kategorie ve vnitřní Praze s garáží pro jeho osobní vůz. Blíže viz NA Praha, f. Ministerstvo zdravotnictví, k. 84.

73 Paměti Jiřího Rubína, neustránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

Odpověď na položené otázky se hledá těžko. Na první pohled by se zdálo, že nastaly ty nejlepší šance, aby se on i jeho blízcí spolupracovníci vrátili do vedení strany. V čele strany se ovšem zformovalo nové vedení kolem Rostislava Petery⁷⁴, který měl s Josefem Plojharem dlouhodobě napjaté vztahy,⁷⁵ ač oba byli velmi dobře zapsáni v KSČ, a Rostislav Petera patřil dokonce mezi tajné členy KSČ. Vzestup Rostislava Petery a jeho skupiny byl ovlivněn především tím, že byl sympatický novému vedení KSČ v čele s Gustávem Husákem a odpovídal jeho představám o podobě normalizační konsolidace. Navíc Husák považoval Plojharovo odstoupení za záležitost generační výměny.⁷⁶ Svou úlohu v tom hrála i Státní bezpečnost, která si od Rostislava Petery v danou dobu slibovala více než od bývalého ministra.

Výsledkem tak nakonec bylo, že se Plojhar sice nedostal do své původní funkce, ale pod nátlakem normalizátorů se jeho pozice alespoň výrazně zlepšila. Publikoval mnohé články ve stranickém tisku na téma obhajoby soudobého vývoje a československo-sovětských vztahů, pod kterými byl jako někdejší předseda podepsán.

Navzdory protestům regionálních organizací strany se pod nátlakem KSČ a jejích složek pro řízení stranické práce muselo vedení ČSL podvolit a kooptovat J. Plojhara do předsednictva ÚV ČSL, a navíc mu vrátit titul čestného předsedy. Toto rozhodnutí formálně přijalo plénum ústředního výboru ČSL 4. prosince 1969, čímž ČSL vstoupila do ostré fáze normalizační čistky. Reprezentanti pražského jara v čele ČSL museli postupně dříve nebo později odejít, například generální tajemník ČSL Jan Pauly.

Plojharův návrat vyvolal velkou lavinu protestů. Stranické vedení bylo na konci roku 1969 zavaleno velkým množstvím dopisů, které protestovaly proti návratu bývalého předsedy. Příkladem může být dopis 23 členů lidové strany a účastníků zemědělského školení na Ústřední politické škole v Klinci: „*Jako straníční příslušníci ze všech krajů Vám při dnešní*

74 Rostislav Petera (1909–1980), novinář a politik. 1937–1940 redaktor brněnského lidoveckého deníku Den. Po osvobození působil v redakci Národní obrody v Brně a 1948–1963 šéfredaktor Lidové demokracie. Pro neshody s Josefem Plojharem odešel ze služeb ČSL a 1964–1970 pracoval jako novinář mimo stranu. Po Plojharově pádu se vrátil do strany. 1970–1973 generální tajemník a 1973–1980 předseda ČSL, 1971–1980 ministr vlády ČSR

75 Jiří Rubín ve svých pamětech vysvětluje příčinu dlouhodobě napjatých vztahů tím, že Petera odmítnul uveřejnit oslavný článek na Antonína Pospíšila, který slavil 55 let v roce 1958. K průběhu celého sporu napsal: „*Plojhar se rozčílil a řekl, aby to tam dali druhý den. On mu odmítl, že jsou to noviny a ne vzpomínky, že druhého dne nebudě nic uveřejňovat. Došlo ke strašnému napětí a – řekl bych – k osobnímu střetu mezi Plojharem jako předsedou strany a mezi tehdejšími šéfredaktorem Lidové demokracie Rostislavem Peterou. Táhl se to asi týden. Končilo to velkými bouřemi až na ústředním výboru Národní fronty, kde měl Petera velkou zastánkyni v generální tajemnici Národní fronty Kleňhová-Besserová (Ladislava Kleňhová-Besserová 1912–1997, pozn. aut.), která Plojharovi tvrdila, že je to bouře ve sklenici vody, ať si to kouká uklidnit. Jenže Plojhar odjel za Novotným na Hrad – to vím od tehdejšího Plojharova náměstka a jeho kamaráda Ferdinanda Brodského, který potom druhý den vykládal přátelům, jak to vítězně dopadlo, že šéf je šéf – a tam mu řekl: Budto já, nebo on. Řekl, že to myslí velmi vážně, že by jeho autorita úplně padla. Novotný jako generální tajemník a prezident se mu snažil podobně jako Kleňhová-Besserová říci, aby se to nějakým způsobem urovnalo. Když viděl, že Plojhar trvá na svém, zavolal před Plojharem Kleňhovou-Besserovou, aby dala ruce od toho pryč, ať pustí Peteru. Takže se stal Touška, jeho náměstek šéfredaktorem.*“ Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

76 Srovnej například Karel LÖBL, *Naděje a omyly. Vzpomínky na onu dobu*, Praha 2012, s. 374.

77 Tento termín pochází se studie Karla Konečného a považují ho za velmi výstižný pro popis celé situace. Srovnej např. K. KONEČNÝ, *Československá strana*, Praha 2019, s. 113.

ložité politické situaci vyjadřujeme naši podporu a důvěru. Mezi našimi členy se rozšířila zpráva, že uvažuje o návratu do stranického vedení br. dr. Plojhar, bývalý předseda ČSL, t. č. v důchodě. Otevřeně prohlašujeme, že by nebylo osudnějšího kroku pro naši stranu, kdyby tento funkcionář měl znovu politicky pracovat. Z našeho reálného pohledu by to znamenalo v současné době ohrožení důvěry naprosté většiny straníků v celý ústřední výbor ČSL. Znamenalo by to zajisté i značný rozvrat v řadách lidovců, což nesmíme dopustit. Máme porozumění pro Vaši složitou práci, ale otázkám zásadním musíme čelit společně, odhodlaně a otevřeně.“⁷⁸ V podobném duchu přicházelo obrovské množství dopisů na vedení strany.

Karel Konečný ve své práci o vývoji ČSL v době pražského jara připomíná v té souvislosti dopis ze Znojma, který obdržel generální tajemník Jan Pauly dva dny před plénem ústředního výboru. V dopisu se ke kauze J. Plojhara vyjádřilo 90 delegátů rozšířené schůze pléna OV ČSL, kteří uvedli, že zastupují 33 místních a městských organizací registrujících 1240 členů. „Nepříjemným překvapením pro nás byl článek v Lidové demokracii, č. 292, s úvodníkem J. Plojhara, kde je Plojhar uveden jako místopředseda SČSP.⁷⁹ Pokud byl článek míněn jako pokusný balónek ke zjištění reakce členstva na opětovné uplatnění Josefa Plojhara v ČSL, pak se vším důrazem prohlašujeme, že si nejen nepřejeme reaktivaci Dr. Plojhara v ČSL, ale naopak žádáme, aby byl zbaven všech funkcí, ale i členství v ČSL. Jestliže KSC zbavila Antonína Novotného členství v ÚV KSC a nepřipustila jeho návrat do politického života ani na stránky Rudého práva, pak je v zájmu konsolidace ČSL, aby zbavila členství v ÚV i jeho spoluvníka za deformace minulých let Dr. Plojhara. Kdyby měl být Dr. Plojhar naší straně vnucován, pak by to mělo za následek, že velký počet poctivých a čestných členů by naši stranu opustil a tisk, který by přinášel jeho články, by byl odmítán. Zasiláme toto usnesení redakci LD, PKV [předsednictvu krajského výboru – pozn. aut.] v Brně a PÚV ČSL v Praze.“⁸⁰

Reakcí na jeho stranickou rehabilitaci a návrat čestné funkce byl i odchod řady členů z ČSL. Podle interních stranických statistik v této době odešlo přibližně tisíc členů ze strany, a nejméně dalších 200 členů bylo kvůli protestům následně vyloučeno.⁸¹

Polize Josefa Plojhara v časech normalizace byla zvláštní. Na jedné straně se ocitl na vedlejší koleji. Na druhé straně ho normalizační režim respektoval a prokazoval mu úctu. Bývalý, respektive čestný předseda byl i nadále věrný své politické koncepci. Vystupoval na její obhajobu, ale do nejvyšších pater československé politiky se již nedostal.

Nebyly realizovány ani úvahy o tom, že by se mohl stát našim vyslancem v SSSR či v NDR. Husákovy vedení se rozhodlo Plojhara odstavit. Až do své smrti zůstal ovšem čestným předsedou ČSL. V této funkci se pravidelně účastnil stranických sjezdů, setkání ústředního výboru atd. Současně byl i poslancem FS a bylo o něj dobře postaráno. Jako čestný předseda ČSL dostával plat,⁸² a vedle důchodu pobíral ještě odměnu za svoji poslaneckou činnost. V období let 1969–1971 byl poslancem za volební obvod Praha 6 – Břevnov. Později zastupoval moravské volební obvody. V letech 1971–1976 byl zvolen za Jihomoravský kraj a poslední své volební období zastupoval obvod Kroměříž-Gottwaldov (Zlín). V parlamentu

78 Srovnej Karel KONEČNÝ, *Československá strana*, s. 112. Archiv KDU-ČSL, f. PÚV ČSL 1969, k. 3/10. Dopisy.

79 *Lidová demokracie*, roč. 25, č. 292, 12. 12. 1969, článek Nerozborné přátelství: Dr. Josef Plojhar, místopředseda ÚV SČSP.

80 Blíže viz Karel KONEČNÝ, *Československá strana* s. 114.

81 K. KONEČNÝ, *Československá strana*, s. 116. Archiv KDU-ČSL, f. PÚV ČSL 1969, k. 3/10.

82 Tento plat mu byl vyplácen jako měsíční odměna ve výši 2500,- Kč od 16. prosince 1969.

byl v letech 1969–1971 členem Výboru pro styk se socialistickými zeměmi a ve své poslanecké činnosti se i nadále zabýval zahraniční činností. Byl členem zahraničního výboru a místopředsedou meziparlamentní unie, kde byl členem československo-rakouské skupiny.⁸³

Čas od času i publikoval, a to především v Lidové demokracii, která otiskovala jeho články takřikajíc na tradiční témata, jako bylo československo-sovětské spojení. V roce 1974 pak vydal vzpomínkovou práci na koncentrační tábor Buchenwald.⁸⁴ Kniha má přes dvě stě stran a Plojhar ji možná trochu nezvykle rozdělil na tři základní části. V první části připomíná minulost Výmaru a všech významných postav, které v historii tohoto města působily (Bach, Herder, Schiller a další). Až v druhé části se dostává ke svým vzpomínkám na koncentrační tábor. Poslední část knihy je asi nejdiskutabilnější. Rekapituluje zde poválečný vývoj ve světle rozvoje socialistických zemí. Plojhar se také v této etapě svého života účastnil nejrůznějších besed a setkání. Mediální pozornost byla věnována i jeho narozeninám.⁸⁵

Plojhar ovšem postupně omezoval své aktivity. Jednání vedení strany či parlamentu nebo dalších organizací se účastnil s menší intenzitou. Svůj podíl na tom mělo jistě i zklamání, že se mu nepodařilo znovu získat významnější postavení. Začalo se u něj projevat zhoršující se zdraví. Ubývalo sil, příležitostí a aktivit. Svoji rétoriku ovšem nezměnil. V roce 1969 vystoupil proti provádění soudních rehabilitací, které před svými kolegy odsoudil a označil za „velkou aféru“, a při té příležitosti také tvrdě vystoupil proti pokusům transformovat ČSL v KDS, o níž se vyjádřil, že to byla „*ilegální organizace zaměřená proti obrozené lidové straně*“. A dál pokračoval v tom smyslu, že v cizině dodnes existuje řada lidí „*jako Tigrid, Procházka, Pecháček a Ducháček*“, ale i u nás je početná skupina jejich sympatizantů. Přičemž právě nastartované soudní rehabilitace z nich udělají „*mučedníky*“.⁸⁶

V podobném duchu vystupuje na půdě parlamentu i v říjnu 1969: „*My, poslanci, máme svatou povinnost říci našim voličům, našemu lidu, plnou a jasnou pravdu o srpnu 1968. Jsem přesvědčen, že jako nás v roce 1945 zachránil Sovětský svaz před vyhlazením, tak nás v roce 1968 opět Sovětský svaz a socialistické země Varšavské smlouvy zachránily od kontrarevoluce, od protistátního puče, od strašlivé, krvavé občanské války.*“⁸⁷ V prosinci 1969 se pak stal členem parlamentní skupiny, která měla pod vedením poslance Viléma Nového⁸⁸ připravit analýzu činnosti NS a FS v letech 1968–1969.⁸⁹

Setkával se se straníky, ale i s občany na nejrůznějších akcích. Stále agitoval. Tu a tam podnikal ještě některé cesty do zahraničí, ale přirozeně již neměl takovou mediální pozor-

83 Rovněž byl členem komise pro životní úroveň ÚV KSČ.

84 Blíže viz Josef PLOJHAR, *Výmar-Buchenwald*, Praha 1974.

85 Blíže viz NA Praha, f. 02/4, sv. 16, aj. 28, Usnesení 28. schůze sekretariátu ÚV KSČ z 22. února 1977. Gustáv Husák poslal blahopřejný dopis Josefu Plojharovi a ukládá V. Bejdovi „*zabezpečit přiměřenou publicitu*“.

86 Archiv KDU-ČSL, f. Klub poslanců. Zápis ze schůze klubu poslanců FS a členů ČSL, která se konala 2. 12. 1969.

87 Projev Josefa Plojgara na společné schůzi SL a SN FS 15. října 1969. Blíže viz <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/slsn/stenprot/003schuz/s003012.htm>.

88 Vilém Nový (1904–1987), komunistický politik, spisovatel a novinář. V meziválečném období působil jako funkcionář KSČ a za války žil ve Velké Británii. 1949–1950 šéfredaktor Rudého práva. V padesátých letech pronásledován. 1950–1954 vězněn a později rehabilitován. V 60. letech se vrátil do veřejného dění. 1964–1976 poslanec NS a SL FS. Po srpnové invazi na sebe upoutal pozornost lživými prohlášeními ve věci smrti Jana Palacha.

89 V archivu KDU-ČSL je uloženo torzo zápisů z jednání této pracovní skupiny z roku 1970, ze které je patrné, že Josef Plojhar patřil mezi aktivní členy skupiny. Blíže viz archiv KDU-ČSL, f. Klub poslanců (neuspořádáno).

nost jako dříve. V roce 1976 například navštívil NDR. Jeho zdraví se postupně zhoršovalo, a tak ubývalo jeho veřejných vystoupení. Příznačné pro jeho politickou dráhu bylo, že se jeho život uzavřel v listopadu 1981 na recepci na sovětském vyslanectví, která se konala na připomínku oslav Velké říjnové revoluce. Byl to svým způsobem charakteristický konec pro tohoto politika. Ohledně jeho smrti panovala řada dohadů, pověstí, smyšlenek a fám. Její okolnosti byly tajeny. A tak například Lidová demokracie den po smrti Josefa Plojgara uveřejnila pouze zprávu o konané recepci, ale ani slovo o jeho účasti na ní, natožpak smrti.⁹⁰

To přiznává i lidovecký poslanec Jiří Rubín ve svých pamětech, kdy uvádí, že jsou různé verze Plojharova konce. Jedna varianta byla podle něj ta, že se mu udělalo špatně hned po příchodu do budovy vyslanectví: „*U šatny, kdy se dávaly do úschovy oděvy, když se svléknul, zamotal se a spadnul přímo na zem vedle profesora Trávníčka,⁹¹ který byl předsedou ústředního výboru Národní fronty. Ten u něho konstatoval smrt.*“⁹²

Druhá varianta podle poslance Rubína byla ta, že Plojhar měl na recepci pozdvihnout skleničku na přípitek a přitom mu měla vypadnout sklenička z rukou a padnout do klína přímo Trávníčkovi. Celou příhodu uzavírá Jiří Rubín konstatováním: „*Musím říci, že nevím, komu mám věřit, ale v každém případě odtud Plojhar odešel v rakvi. Tajnou cestou ho odváželi. Byla tam velmi ponurá nálada.*“⁹³ Ponurost nálady odůvodňoval pak Jiří Rubín ve svých pamětech tím, že Plojhar byl velmi oblíben v komunistických i sovětských kruzích, a navíc je vždy nepříjemné, když takto někdo zemře na slavnosti. Plojharovy ostatky byly odvezeny z vyslanectví a bylo teď na pozůstalých, lidovcích a celému režimu, aby se důstojným způsobem rozloučili s člověkem, který pomáhal budovat stávající systém. Tomu odpovídal i rozsah rozloučení.

Zpráva o jeho smrti se ov československém tisku nakonec objevila bez jakýchkoliv podrobností, a jak to tak bývá, velmi pochvalně se zmiňovala o významu zemřelého.⁹⁴ Jak Lidová demokracie, tak Rudé právo stejně jako další československý tisk věnovaly pozornost jeho smrti a zprávu převzal i zahraniční tisk. Lidová demokracie k jeho skonu napsala, že zasvětil svůj život práci ve prospěch naší vlasti a „*budování socialistické společnosti. Naše strana, vlast a socialistická společnost ztrácejí jeho odchodem předního funkcionáře, neúnavného bojovníka za socialismus a mír, oddaného vlastence a internacionalistu, moudrého a prozíravého politika a vzácného člověka*“.⁹⁵

Plojharův pohřeb se uskutečnil 13. listopadu a měl dvě části. První byl oficiální, který byl uspořádán československým parlamentem za účasti tehdejšího vedení lidové strany, s ohledem na to, že Josef Plojhar byl stále poslancem FS. Celý obřad začal státní hymnou a poté národní umělkyně J. Petrovická přednesla verše F. Hrubína Zpěv lásky k životu. Za sněmovnu se s ním loučil tehdejší předseda Alois Indra. Hlavní projev měl místopředseda ÚV

90 *Lidová demokracie*, roč. 37, č. 263, 6. 11. 1981, s. 1, článek Recepce k 64. výročí VŘSR.

91 Tomáš Trávníček (1918–2008), lékař, vysokoškolský pedagog a politik. 1939–1942 vězněn nacisty jako student medicíny v koncentračním táboře Oranienburg. 1947 promován lékařem. 1965 jmenován profesorem, 1969–1990 poslanec SL a SN FS. V sedmdesátých a osmdesátých letech zastupoval KSČ v ústředním výboru Národní fronty.

92 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

93 Tamtéž.

94 *Lidová demokracie*, roč. 37, č. 264, 7. listopadu 1981, s. 1, článek Zemřel bratr Josef Plojhar.

95 Tamtéž.

NF ČSSR Tomáš Trávníček.⁹⁶ Po jeho projevu zazněly tóny třetí věty Smetanova kvarteta Z mého života a státní pohřeb byl zakončen Internacionálou. Poté byla rakev se zesnulým odnesena za zvuku Pochodu padlých revolucionářů z budovy parlamentu a následně převezena na Olšanské hřbitovy, kde se konal církevní obřad.

U rakve zesnulého, která byla zahalena státní vlajkou, se sešlo obrovské množství smutečních věnců a oficiálních hostů. Věnce poslalo nejen vedení ČSL, ale také řada vrcholných státních institucí. Věncem poslal prezident republiky, ale i vedení KSČ, Národní fronty, československá vláda, ale i řada dalších institucí. Před rakví byla vystavena také všechna vyznamenání, která obdržel zemřelý za svého života. Byly to především dva Řády Klementa Gottwalda,⁹⁷ Řád 25. února a Čs. válečný kříž 1939.⁹⁸ Mimo to se pohřbu účastnili i delegace spřátelených stran z východního bloku.⁹⁹ Delegaci CDU z NDR vedl poslanec Lidové sněmovny, člen Státní rady a někdejší ministr zdravotnictví Max Sefrin.¹⁰⁰ Mimo zúčastněné k úmrtí J. Plojgara pak kondolovalo obrovské množství jak domácích, tak zahraničních osobností.

Poté následoval církevní obřad. Tuto část mělo oficiálně na starosti tehdejší vedení lidovců.¹⁰¹ Přípravu církevního pohřbu provázely komplikace. Tehdejší pražský arcibiskup František kardinál Tomášek odmítl Josefa Plojgara pohřbít a současně si nepřál, aby se kdokoli z vyšších představitelů církve tohoto pohřbu účastnil, protože jejich účast by mohla být politicky zneužita. Pohřbu se nakonec zúčastnili tři kněží: Bohuslav Černocký, Josef Šťastný¹⁰² a Jiří Huber.¹⁰³

Vlastního obřadu se nakonec ujal Bohuslav Černocký, vyšehradský kanovník, který byl známý svojí dlouholetou spoluprací s KSČ. Už v roce 1946 kandidoval za KSČ do parlamentu za Ostravský kraj. Jiří Rubín ve svých pamětech uvádí, že tehdejší ministr kultury Klusák vyjednával s řadou duchovních, aby Plojgara pochovali. Jedním z nich podle Rubína byl kanovník Kořínek¹⁰⁴. Ten se podle něj „šel zeptat svého nadřízeného a ten mu řekl – *Chraň Pánbůh, abyste ho pohřbíval vy jako svatovítský kanovník – to vím od Kořínka. Takže*

96 O této věci bylo rozhodnuto na základě usnesení 19. schůze ÚV KSČ 10. listopadu 1981: „*Sekretariát ÚV KSČ souhlasí s vysláním delegace ÚV NF na smuteční rozloučení s Josefem Plojharem v čele s A. Indrou. Jménem všech se rozloučí T. Trávníček.*“ Blíže viz NA Praha, f. sekretariát ÚV KSČ 1966–1971, sv. 9, aj. 19.

97 První řád obdržel v roce 1955 a druhý obdržel v roce 1962.

98 Josef Plojhar za svého života dále získal Pamětní medaili k 20. výročí osvobození a vyznamenání za zásluhy o vznik Lidových milicí I. stupně v roce 1958.

99 Srovnej například *Naše politika*, roč. 11, 27. listopadu 1981, s. 2, článek k úmrtí čestného předsedy ČSL Dr. h. c. J. Plojgara.

100 Max Sefrin (1913–2000), východoněmecký politik. Od roku 1946 člen CDU, kterou zastupoval jak ve východoněmeckém parlamentu, tak na vládní úrovni mimo jiné jako ministr zdravotnictví.

101 NA Praha, f. sekretariát ÚV KSČ 1966–1971, sv. 9, aj. 19. Usnesení 19. schůze ÚV KSČ 1. listopadu 1981

102 Josef Šťastný (1942–2009), 1964 vysvěcen na kněze. Následně působil jako duchovní v Praze a později na Plzeňsku.

103 Jiří Huber (nar. 1932), katolický kněz, teolog a emeritní děkan vyšehradské kapituly. 1956 vysvěcen na kněze. 1983 jmenován profesorem dogmatické teologie na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. 1987 jmenován kanovníkem vyšehradské kapituly.

104 Václav Kořínek (1915–2007), katolický kněz a dlouholetý kanovník kapituly u sv. Víta. 1940 vysvěcen na kněze. Po vysvěcení působil jako duchovní v Sedlčanech a v řadě pražských farností. 1973 jmenován kanovníkem Metropolitní kapituly u svatého Víta.

odmítl.¹⁰⁵ A dále pokračuje: „Odmítli to i členové tehdejší organizace mírového hnutí¹⁰⁶ ... už nevím, jak se to jmenovalo. Odmítl to i karlístejnský děkan Dočekal,¹⁰⁷ pokud vím. Myslím, že to odmítli i někteří kněží lidové strany z řad vyšších hodnostářů. Takže se nedostavili a odmítli přijít na pohřeb.“¹⁰⁸

A tak pro ministra Klusáka nastala těžká chvíle – najít někoho, kdo Plojharův církevní pohřeb vypraví. Nakonec se uvolil Bohuslav Černocký, který „to slíbil ministru kultury Klusákovi“. Jiří Rubín o něm mluvil jako o poslední naději pro ministra, který „věděl, že to je soudruh, takže [...] ten odpor tam bude nejmenší. Poslal pro něj svůj vlastní úřední automobil s řidičem a s obálkou, ve které byly peníze. Řidič měl za povinnost tu obálku páteru Černockému odevzdat. Naložili ho na Vyšehradě, odvezli na Olšany a zase zpátky.“¹⁰⁹

Církevní rozloučení se konalo v kapli na Olšanských hřbitovech. Průběh obřadu byl zcela běžný. Jménem strany se s ním rozloučil tehdejší předseda ČSL Zbyněk Žalman.¹¹⁰ A za zvuku Beethovenovy skladby Anděl lásky byla rakev s tělesnými ostatky Josefa Plojhara uložena k poslednímu odpočinku.¹¹¹

Pohřeb skončil a uzavřela se tak životní příběh nejdéle činného československého ministra zdravotnictví. O měsíc později, 15. prosince 1981, když se sešel tehdejší československý parlament poprvé od Plojharovy smrti, uctil ho na návrh Aloise Indry minutou ticha a povstáním všech přítomných poslanců.¹¹² Na uvolněné místo poslance FS nastoupil následujícího roku v doplňovacích volbách Josef Bartončík, který se později po revoluci stal Plojharovým nástupcem i ve funkci předsedy ČSL.¹¹³

Hrob Josefa Plojhara se nachází na Olšanských hřbitovech. Toto místo si vybral sám Josef Plojhar, když si na hlavní cestě na hřbitově zakoupil hrob, hned nedaleko vchodu po levé straně. Na černém kameni je nápis Dr. Josef Plojhar, předseda Československé strany lidové a ministr zdravotnictví Československé socialistické republiky. Tím doktorem se myslí jeho čestný doktorát, který mu udělila Teologická fakulta Univerzity Karlovy ještě předtím, než byla přestěhována z Prahy do Litoměřic.¹¹⁴ Plojhar byl na tento titul náležitě hrdý a přál si ho mít i na svém náhrobku.

105 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

106 Myslel tím hnutí Pacem in terris.

107 Jan Dočekal (1907–1988), katolický kněz. 1951 jmenován děkanem karlístejnské kapituly. 1953–1966 šéfredaktor Katolických novin.

108 Paměti Jiřího Rubína, nestránkováno, strojopis (paměti v držení autora).

109 Tamtéž.

110 Jeho projev byl uveřejněn v Lidové demokracii. Blíže viz *Lidová demokracie*, roč. 37, č. 270, 14. listopadu 1981, s. 1, článek Projev br. Zb. Žalmana.

111 *Lidová demokracie*, roč. 37, č. 270, 14. listopadu 1981, s. 1 a s. 3, článek Rozloučení s bratrem Josefem Plojharem.

112 Blíže viz <https://www.psp.cz/eknih/1981fs/slsn/stenprot/003schuz/s003001.htm>.

113 O celém průběhu slavnosti blíže viz Rostislav PETERA – Václav ŠNAJDR (eds.), *Pocta bojovníkům za mír*. Praha 1951.